

Кожная мова мае свой аб'ём сродкаў і пэўны дыяпазон дзеяння спосабаў кампрэсіўнага словаўтварэння. Зразумела, што ў блізкароднасных мовах гэты дыяпазон звычайна супадае, аднак рознаструктурныя мовы могуць валодаць рознымі сродкамі кампрэсіўнага словаўтварэння і ў рознай ступені. У залежнасці ад пэўнага спосабу кампрэсіўнага словаўтварэння (напрыклад, *абрэвіяцыя, універбацыя, субстантывацыя* ў беларускай мове; *blending, clipping, abbreviation, back-formation* у англійскай мове) можна назіраць розную ступень экспліцытнасці кампанентаў значэння.

Такім чынам, з'ява словаўтваральнай кампрэсіі ахоплівае ўсю сістэму словаўтварэння любой мовы, у той час як кампрэсіўнае словаўтварэнне абмежавана пэўнымі спосабамі і сродкамі, уласцівымі асобнай мове. Мяркуем, што параўнальна-супастаўляльнае даследаванне структурных і семантычных характарыстык кампрэсіраваных знакаў, праведзенае на матэрыяле вытворных адзінак розных моўных сістэм, павінна стаць істотным дапаўненнем да аналітычнага апісання словаўтварэння.

Л. С. Кныш

ЛІНГВАКУЛЬТУРАЛАГІЧНЫ АСПЕКТ ПРЫ ВЫКЛАДАННІ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ ЯК ЗАМЕЖНАЙ

Культуралагічныя і краязнаўчыя веды – неад'емныя складнікі пры навучанні беларускай мове як замежнай. Яны з'яўляюцца цэнтральнымі складнікамі і дзяржаўных адукацыйных стандартаў вышэйшай прафесійнай адукацыі пры акрэсліванні ўзроўняў валодання замежнай мовай. Трэба адзначыць, што культурны бар'ер, які ўзнікае пры знаёмстве або супастаўленні «сваёй» культуры і «чужой», «іншай», часам становіцца больш важным, чым моўны. Таму пры навучанні беларускай мове як замежнай неабходна прадугледзець усе магчымыя неадназначныя ўяўленні і асацыяцыі для замежнікаў, што абумоўлены культурна-гістарычнымі і сацыяльнымі фактарамі, а таксама своеасаблівасцю беларускай нацыянальнай культуры ў цэлым. Лінгвакультуралогія разам з краязнаўствам дапамагае вырашаць разнастайныя праблемы міжкультурнай камунікацыі. Любая культура, як вядома, не скавана нацыянальнымі межамі. Разуменне ўзаемаўплыву культур дазваляе замежнікам пашыраць і ўдасканальваць свае веды аб сусветных культурах, традыцыях, абрадах, тэндэнцыях, плынях. А разам з гэтым, усведамленне каштоўнаснай ролі культуры спрыяе фарміраванню не толькі адукацыйна-навучальнага працэсу, але і пазнавальна-выхаваўчага.

Лінгвакультуралогія вывучае суадносіны мовы і культуры, мову як феномен культуры і тым самым адказвае на пытанне, як чалавек праз нацыянальную культуру бачыць свет (інакш, як чалавек бачыць свет і як гэта выражаецца ў мове) – у слове, метафары, сімвале, прыказцы, фраземе і інш. Лінгвакультуралогія, па словах В. А. Маславай, – «гэта напрамак лінгвістыкі, які вывучае пэўнае бачанне свету праз прызму нацыянальнай мовы, калі мова выступае носьбітам пэўнай ментальнасці».

Беларуская мова за апошнія дзесяцігоддзе набыла статус запатрабаванай мовы не толькі ў нашай краіне (Японія, Кітай, Германія, Чэхія, Польшча і інш., развіццё і работа Міжнародных школ беларусістыкі, адмысловы праект «Мова нанова» і інш.). І калі ў цэлым разглядаць геапалітычны кантэкст, то цікавасць да беларускай мовы – гэта вынік агульнаеўрапейскай адукацыйна-моўнай палітыкі, накіраванай на ўмацаванне прынцыпаў шматмоўя, прызнанне шматмоўнай асобы ва ўмовах глабалізацыі прыярытэтам і каштоўнасцю (усім вядомая формула 1 + 2: родная мова + мінімум дзве замежныя).

Выкладанне беларускай мовы, зыходзячы з гэтага, павінна набываць новы, нетрадыцыйны, вектар.

І забяспечыць гэта ў навучальным працэсе можна рознымі спосабамі:

- падбор тэкстаў культуралагічнага характару;
- выкарыстанне аўтэнтычных матэрыялаў (аўдыязапісы, відэаролікі, фільмы, газеты, часопісы, буклеты, меню кафэ і рэстаранаў); інтэрнэт-рэсурсы;

- увядзенне прыказак, прымавак, фразеалагізмаў, афарызмаў;
- наведванне выставак, тэатраў, кінатэатраў, музеяў (з наступным абмеркаваннем);

- стварэнне гульнявых дыялогаў (у рэстаране, у гасцях, на пошце, на вакзале, у аэрапорце, у шпіталі, у магазіне, на вуліцы і інш.);

- сустрэчы з мастакамі, пісьменнікамі, спартсменамі, ветэранамі, спевакамі, кампазітарамі;

- прэзентацыі і майстар-класы; вечары песні, паэзіі (нацыянальная кухня, адзенне, традыцыі, фальклор);

- электронная перапіска (Skype, чат, форум і інш.);

- выкарыстанне малюнкаў, фотаздымкаў, плакатаў, табліц, мультымедыяных крыніц;

- анкетаванне навучэнцаў з самаацэнкай сваіх ведаў па беларускай нацыянальнай культуры ў розных сферах (нацыянальная кухня, асноўныя традыцыйныя стравы), святы і іх назвы, традыцыі, фальклор (тэксты, назвы, творы), гісторыя (даты, падзеі, імёны), музыка і жывапіс (музыканты, спевакі, кампазітары, мастакі), спорт, кінематограф, тэатр (імёны, прозвішчы, назвы, дасягненні) і інш.

Разам з мовай, такім чынам, культура становіцца ядзерным складнікам навучальнага працэсу і зместу навучання, асновай маўленчых сітуацый.

Сёння сістэма навучання, з аднаго боку, не адкідае стандартных мадэляў, што ўключаюць лексіку і розныя спосабы яе семантызацыі, а таксама чытанне, дыялог, маўленне, пісьмо, аўдыянаванне, а з другога боку, сама лінгвадыдактычная мадэль патрабуе кардынальных зменаў. Сучасныя метадыкі, метады, тэхналогіі і камунікатыўна-педагагічныя стратэгіі прэзентуюць працэс навучання не толькі як авалоданне прадметнымі навыкамі (чытаць, пісаць...), але і як спосаб набыцця полікультурнасці з выхадам на лінгвапазнавальны, лінгвакультурны і лінгвакагнітыўны ўзровень спасціжэння мовы праз культуру. Такім чынам, лінгвакультуралагічны аспект у сучаснай лінгвадыдактычнай мадэлі выкладання беларускай мовы як замежнай становіцца вызначальным і неад'емным складнікам.

І хоць працэс фарміравання лінгвакультуралагічнай кампетэнцыі – гэта працяглы і няпросты працэс назапашвання ведаў аб мове і культуры, ён у канчатковым выніку, што вельмі важна, вядзе да ўдасканалвання маўленчых (камунікатыўных) навыкаў.

М. А. Курыпка

НОСЬБІТЫ ГІСТАРЫЧНАЙ ПАМЯЦІ Ў АПОВЕСЦІ А. БРАВА «ДАРАВАННЕ»

У шматлікіх творах 1990-х – пачатку 2000-х г. пра Другую сусветную вайну адносіны да мінулага набываюць шырокае значэнне. Гэта не толькі барацьба чалавека з ворагам ці з самім сабою ў выключных абставінах, а сутыкненне чалавека і «антычалавечага». Такім чынам, у сучаснай ваеннай прозе акцэнт варожасці змясціўся з непасрэдна нямецкага салдата ці калабаранта. Акрамя гэтага, з’яўленне вобраза нейтральнага ці «добрага» ворага тлумачыцца зрухам пакаленняў і з’яўленнем аўтараў, якія не маюць прамога вопыту Другой сусветнай вайны. Таму традыцыйныя падзеі і эмоцыі ваеннага часу больш не з’яўляюцца цэнтральным элементам сюжэта, а вайна падаецца не толькі праз уласны вопыт пісьменніка, але і з пункту гледжання сучаснасці.

Незвычайнай у кантэксце беларускай ваеннай прозы стала аповесць маладой журналісткі А. Брова «Дараванне» (2013). Перш за ўсё гэта запутаны, але разам з тым амаль стандартны для сучасных пісьменнікаў асаблівы хранатоп, калі ў творы – два і больш часавых пласты, а падзеі ўяўляюць сабою не столькі цэласна складзены малюнак, колькі, па словах літаратуразнаўцы М. Брэдберы, «асколкі і абломкі, якія знаходзяцца ў некаторых неадназначных, вывернутых, “археалагічных” адносінах да сучаснасці» (М. Bradbury, 1994).

Цікавай рысай твора становіцца стыль апавядання – ён нагадвае мадэрнісцкі паток свядомасці – успаміны Ларысы аб радзіме, першыя дні ў Нямеччыне, зносіны з цесцем, развагі і перажыванні – ўсё падаецца праз вочы галоўнай гераіні і яе ўнутраныя маналогі. Творчасці А. Брова ўласціва тое, што практычна кожны герой ускосна трапляе пад уплыў мінулага, у тым ліку і Другой сусветнай вайны, што сведчыць аб узаемасувязі паміж індывідуальным жыццём і падзеямі агульначалавечага маштабу. Часам гэтая ўзаемасувязь выглядае хаатычнай, невыразнай ці палемічнай, калі чалавек не можа зразумець сам, што на самой справе з’яўляецца праўдай, а што вымыслам. Гэта дазваляе казаць аб шматпланавасці гісторыі, розныя версіі якой у роўнай ступені маюць права на тлумачэнне.

Імігрантка Ларыса вымушана даглядаць у Германіі старога з хваробай Альцгеймера – бацьку свайго мужа Ганса Краўзэ. Пакуты старога не праходзяць дарма, паступова жанчына даведваецца, што яе новы сваяк – былы салдат вермахта, бо хворы мозг абуджае ў душы Ганса былыя